

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
پژوهشکده امام خمینی و انقلاب اسلامی
وابسته به مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

بررسی فقهی حقوقی مهریه‌های نامعقول با رویکردی بر
نظریات حضرت امام خمینی(س)

استاد راهنما:

حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی

استاد مشاور:

آقای دکتر عیسی ولایی

پژوهشگر:

رقیه غلامعلی خمسه

ماه / سال تحصیلی : آذر ۱۳۹۲.

کلیه حقوق مادی و معنوی این پایان نامه متعلق به پژوهشکده می باشد.

چاپ پایان نامه و استخراج مقاله از پایان نامه باید به نام پژوهشکده، با تأیید استاد راهنما و با مجوز معاونت پژوهشی باشد.

روزنامه علمی

تقدیم

به هشتمین پیشوای شیعیان و یگانه خورشید آسمان ایران زمین به علی بن موسی حضرت رضا (ع).
و به پدر و مادرم به دو فرشته‌ی بی بدیل زندگی‌ام به پاس تقدیر از زحمات بی‌دریغ‌شان.

تقدیر

سپاس خدای را که سخنوران در ستودن او بمانند و شمارندگان شمردن نعمت‌های او ندانند و کوشندگان حق او را گزاردن نتوانند. و سلام و درود بر محمد و خاندان پاک او، هم آنان که وجودمان وامدار وجودشان است...

با سپاس فراوان از استاد دانشمندم حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی (دامت برکاته) افتخار این را داشتم که از محضر پر فیض تدریس‌شان در طول دوره‌ی تحصیل بهره ببرم. و در طول تدوین پایان نامه فرصت دوباره‌ای بود که در محضر ایشان شاگردی کنم و علیرغم ضیق وقتی که داشتند عهده‌دار راهنمایی در تدوین این پایان‌نامه بودند و اگر راهنمایی‌های به حق ایشان نبود این پایان نامه به نتیجه نمی‌رسید.

و نهایت تقدیر و تشکر دارم از استاد ارجمندم آقای دکتر ولائی که مشاوره‌ی این پایان‌نامه را به عهده گرفتند و بیش از آنچه باید در حین گردآوری این پایان‌نامه مساعدت نمودند.

از داوران گرامی استاد بزرگوارم خانم دکتر ضرابی و خانم دکتر دانش‌پور که قبول زحمت نمودند و داوری این پایان نامه را متقبل شدند، نهایت تقدیر و تشکر دارم.

باسمه تعالی

صور تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

با حمد و سپاس به درگاه خداوند متعال و با استعانت از حضرت ولیعصر (عج) و با درود و سلام به روان پاک حضرت

امام خمینی (س) تجلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

خانم رقیه غلامعلی خمسه دانشجوی رشته فقه و مبانی حقوق اسلامی

تحت عنوان: «بررسی فقهی حقوقی مهریه نامعقول و تأثیر آن در عقد نکاح با رویکردی بر نظر

امام خمینی (س)»

در تاریخ ۱۳۹۲/۹/۲۷ با حضور هیأت داوران در پژوهشکده امام خمینی (س) برگزار گردید و به موجب آیین نامه دفاع از پایان نامه

کارشناسی ارشد، ارزشیابی هیأت داوران به شرح زیر تعیین گردید:

قبول با درجه محالی امتیاز: ۱۹۰

قبول مشروط با درجه: (با اصلاح) امتیاز: مرجع تأیید نهایی: مردود دفاع مجدد

شرح اصلاحات مورد نیاز:

۱-

توضیح: بنا به مصوبه کمیسیون تخصصی آموزش و پژوهش پژوهشکده امتیاز پایان نامه ها به شرح زیر مشخص میگردد:

الف) قابل قبول از ۱۴ به بالا

۱- قبول با درجه عالی ۱۹-۲۰ ۳- قبول با درجه خوب ۱۶-۱۷/۹۹

۲- قبول با درجه بسیار خوب ۱۸-۱۸/۹۹ ۴- قابل قبول ۱۴-۱۵/۹۹

ب) مردود کمتر از ۱۴

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما:	حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی	استاد	
۲- استاد مشاور:	جناب آقای دکتر عیسی ولایی	استادیار	
۳- استاد ناظر	سرکار خانم دکتر افتخار دانشپور	استادیار	
۴- استاد ناظر:	سرکار خانم دکتر میترا ضرابی	استادیار	

امضاء مدیر گروه نماینده تحصیلات تکمیلی امضاء

تهران: خیابان فردوسی شمالی، ابتدای خیابان شهید تقوی (کوشک) پلاک ۵۳، تلفن ۴-۶۶۷۴۴۰۹۰ و ۷-۶۶۷۴۳۰۴۳، نمابر: ۶۶۷۴۲۸۲۵

وب سایت اینترنتی: www.ri.khomeini.com پست الکترونیک: info@ri-khomeini.com صندوق پستی: ۱۳۷-۱۱۴۵۵ کد پستی: ۱۱۴۵۶۸۹۳۳۸

چکیده‌ی فارسی

پژوهشکده امام خمینی (س) و انقلاب اسلامی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
رشته تحصیلی: فقه و مبانی حقوق اسلامی
عنوان پایان نامه: بررسی فقهی حقوقی مهریه‌های نامتعارف با رویکردی بر آراء امام خمینی (ره)
نام و نام خانوادگی دانشجو: رقیه غلامعلی خمسه
استاد راهنما: حضرت آیت الله سید محمد موسوی بجنوردی
استاد مشاور: حجه الاسلام دکتر عیسی ولایی
تاریخ شروع پایان نامه: ۱۳۹۱/۰۸/۱۵
تاریخ اتمام پایان نامه: ۱۳۹۲/۰۹/۲۷
یکی از نهادهای حقوقی خانواده که اسلام آن را امضاء نموده مهریه می‌باشد که بخشی از آیات و روایات را به خود اختصاص داده. از محتوای آیات و روایات وارده چنین برمی‌آید که در کمیت مهریه حدی تعیین نشده و خداوند در آیه ۱۹ سوره‌ی نساء می‌فرماید: «أَتَيْتُمْ إِحْدَاهُنَّ قِنطَارًا» قرار دادن قنطار (به معنای مال فراوان، پوست گاو پر از طلا) را به عنوان مهریه جایز می‌داند و در روایات نیز حدی برای آن تعیین نشده است. با اینکه آیه صراحتاً بر جواز مهریه‌ی زیاد دلالت دارد اما اگر مقدار مهریه به قدری زیاد باشد که زوج توان پرداخت آن را نداشته باشد که مورد بحث در این تحقیق است با استناد به قاعده‌ی « بطلان کلّ العقد بتعذر الوفاء بمضمونه » و قاعده‌ی « المؤمنون عند شروطهم » به علت غیر مقدور التسليم بودن مورد معامله که از شرایط صحت همه‌ی معاملات می‌باشد. چنین عقدی باطل است و لزوم وفا ندارد. و چون مورد معامله مهر می‌باشد پس از اینکه باطل شد به مهر المثل تبدیل می‌شود و بطلان مهر هیچ تأثیری در بطلان عقد نکاح (دائم) ندارد زیرا از ارکان نکاح نیست هر چند که به تبع نکاح ایجاد شده و ظرف وجودی آن نکاح می‌باشد.
کلید واژه‌ها: نکاح، مهریه، قدرت بر تسلیم

Abstract

Imam Khomeini and Islamic revolution reserching institute

Program: Master of Arts(AM)
Subject: Jurisprudence and Principles of Islamic Law
Title of the sis: Evaluation of jurisprudential my rights Mehrah Hai Na recognized and the effect of marriage contract with an der Pas Roacarda Barr consider Imam Khomeini(p.c)
Name and family Name of researcher: roghaye gholam ali khamse
Supervisor: ayat ollah seyed mohamad mosavi bojnordi
Co-Supervisor: Dr. eysa velai
Date of Registration: ۱۳۹۱/۰۸/۱۵
Date of Submission: ۱۳۹۲/۰۹/۲۷
One of the institutions that have signed the Family Law of Islam Quran and traditions that are part of the dowry is accounted for . Verses and hadith that incoming content comes in enough quantity not specified dower and God in verse ۱۹ of Sura Nisa says: " Tytm Hdahn Qntara " Qntar placement (in the sense of wealth , of gold cow skin) to considers appropriate and in the narrative as a dowry to the extent it has not been determined . " Almvmnvn Nd Shrvthm " failed due to non- delivery of health conditions that all transactions are trading . Such marry is void and has no need for faith . And the deal is sealed after it was canceled in October saying becomes void and have no effect on October nullity marriage (permanent) because there is no element of marriage , although marriage due to a marriage and it within the are OPERATIONAL DEFINITIONS: Matrimony, Dowry and Migh Renditiont

المُلخَص

مهد البحوث الامام الخميني و ثوره الاسلاميه

المرحلة الدراسيه: الماجستير
الفرع الدراسي: الفقه ومبادئ الشريعة الإسلاميه
عنوان الرساله: الدراسه فقهى الحقوقيه الصدقات غير المعقول و تأثيرها عقد النكاح النزعه فى رأى امام خمينى (ره)
اسم و شهره الطالبه: رقيه غلامعلى خمسه
الاستاذ المرشد: سماحه آيت الله سيد محمد موسوى بجنوردى
الاستاذ المساعد: سماحه حجه الاسلام دكتور عيسى ولايى
تاريخ بدء الرّساله: ۱۳۹۱/۰۸/۱۵
تاريخ ختمها: ۱۳۹۲/۰۹/۲۷
ان دين الاسلام هو المبدع لقانون الاسره واحدى هذه الاحكام هو المهر للزوجه و الله سبحانه و تعالى فى كتابه العزيز لم يحدد المهر مهما كان، نعم لابد ان يكون مقدوراً للزوج اداؤه و فى صورته عدم تمكنه من اداؤه تجرى فى حقه قاعده « كل عقد بتعذر الوفاء بمضمونه » و بما ان قاعده « المؤمنون عند شروطهم » يجب على الزوج الوفاء بما اشترط و الحال ان الزوج لم يكن قادراً على وفائه و على ضوءه يكون المهر باطلاً. نعم اللهم الا ان يقال فى صورته عدم امكان الوفاء باداء المهر يتبدل الى مهر المثل. و بطلان المهر لا يوجب بطلان النكاح الدائم لانه ليس من اركانه بخلاف العقد الموقت.

فهرست اجمالی	صفحه
مقدمه.....	۱
فصل اول: کلیات	
مبحث اول: مقدمات	
گفتار اول: واژه شناسی.....	۶
گفتار دوم: فلسفه‌ی مهریه و ماهیت آن.....	۱۳
گفتار سوم: سیر مهریه در طول تاریخ و ادیان مختلف.....	۲۱
مبحث دوم: ضرورت وجود مهریه	
گفتار اول: ادله‌ی وجوب مهر.....	۲۶
گفتار دوم: مالکیت زن نسبت به مهر.....	۳۴
فصل دوم: موضوع مهریه و طرق وصول آن	
مبحث اول: مال مورد مهر	
گفتار اول: موضوع مهر و ویژه گیهای آن.....	۴۰
گفتار دوم: اقسام مهریه.....	۴۶
گفتار سوم: ذکر مدت در مهر.....	۵۶
مبحث دوم: تملیک مهر و نحوه‌ی محاسبه و ضمانت اجرای آن	
گفتار اول: ملکیت و انحلال مهر.....	۵۹
گفتار دوم: مطالبه‌ی مهر.....	۶۴
گفتار سوم: محاسبه‌ی مهریه به نرخ روز.....	۶۸
گفتار چهارم: ضمان مهر.....	۷۳
فصل سوم: بررسی وضعیت مهریه‌های سنگین با استفاده از قواعد فقهیه	
مبحث اول: تعیین مقدار در مهریه	
گفتار اول: مقدار مهریه در آیات و روایات.....	۸۴
گفتار دوم: مقدار مهریه در آراء فقهاء و حقوق دانان.....	۸۹
مبحث دوم: بررسی بطلان مهر با استناد به قاعده‌ی «بطلان کلّ العقد بتعذر الوفاء بمضمونه» و قاعده-	
ی «المؤمنون عند شروطهم»	
گفتار اول: بررسی قاعده‌ی «بطلان کلّ العقد بتعذر الوفاء بمضمونه» در مورد مهریه.....	۹۴

گفتار دوم: بررسی ادله‌ی اعتبار قاعده‌ی «بطلان عقد بتعدّر الوفاء بمضمونه».....	۱۰۷
گفتار سوم: بررسی بطلان مهریه با استناد به قاعده‌ی «المؤمنون عند شروطهم».....	۱۱۴
گفتار چهارم: بررسی تأثیر بطلان مهر در عقد نکاح	۱۱۶
نتیجه‌گیری.....	۱۲۰

فهرست تفصیلی	صفحه
مقدمه.....	۱
بیان مسئله.....	۲
ضرورت و اهمیت پژوهش.....	۲
پرسش اصلی و فرعی.....	۳
فرضیه.....	۳
پیشینه پژوهش موضوع.....	۴
روش پژوهش.....	۴
قلمرو پژوهش.....	۴
سازماندهی پژوهش.....	۴
فصل اول: کلیات	
مبحث اول: مقدمات	
گفتار اول: واژه شناسی	
معنای لغوی مهر.....	۶
معنای اصطلاحی مهر.....	۶
معنای لغوی نکاح.....	۷
معنای اصطلاحی نکاح.....	۸
حق در لغت.....	۹
حق در اصطلاح.....	۱۰
رابطه‌ی حق و تکلیف.....	۱۰
گفتار دوم: فلسفه‌ی مهریه و ماهیت آن	
فلسفه‌ی مهریه.....	۱۳
ماهیت مهریه.....	۱۵
عوض بودن مهریه.....	۱۵

۱۸.....	مهر وثیقه و تضمین برای نکاح.....
۱۹.....	عطیه بودن مهر.....
	گفتار سوم: سیر مهریه در طول تاریخ و ادیان
	سیر مهریه در میان اقوام
۲۱.....	مهر در قانون حمورابی.....
۲۱.....	مهر در بابل.....
۲۱.....	مهر در یونان قدیم.....
	سیر مهریه در ادیان
	مهریه قبل از اسلام
۲۲.....	مهر در ایران قبل از اسلام.....
۲۳.....	مهریه در عربستان قبل از اسلام.....
۲۴.....	مهر در آیین یهود و مسیح.....
۲۴.....	مهر در نظام حقوقی اسلام.....
	مبحث دوم: ضرورت وجود مهریه
	گفتار اول: ادله وجوب مهر
۲۶.....	مهر در آیات.....
۳۲.....	مهر در روایات.....
	گفتار دوم: مالکیت زن نسبت به مهر
۳۴.....	حقوق ناشی از نکاح.....
۳۵.....	حقوق غیر مالی.....
۳۵.....	حقوق مالی.....
۳۵.....	اصل استقلال مالی زوجین.....
۳۶.....	عدم مسئولیت زوجه در تأمین هزینه‌های زندگی.....
۳۷.....	حقوق مالی زن در اسلام.....
۳۷.....	مالکیت اصلی و بالذات.....
۳۷.....	مالکیت تبعی.....
۳۸.....	مالکیت حمایتی.....
	فصل دوم: مهریه و طرق وصول آن
	مبحث اول: مال مورد مهر

گفتار اول: موضوع مهر و ویژگیهای آن

- موضوع مهر..... ۴۰
- شرایط مال مورد مهر..... ۴۱
- گفتار دوم: اقسام مهریه
- مهر المسمی..... ۴۶
- تفویض مهر..... ۴۷
- تفویض مهر و طلاق..... ۴۸
- تفویض مهر و فوت..... ۴۸
- مهر المثل..... ۴۹
- ادله و وجوب مهر المثل..... ۴۹
- موارد تعلق مهر المثل..... ۵۰
- میزان در مهر المثل..... ۵۲
- مهر المتعه..... ۵۳
- ادله و وجوب مهر المتعه..... ۵۴
- مقدار در مهر المتعه..... ۵۵
- گفتار سوم: ذکر مدت در مهر..... ۵۶
- عند المطالبه و عند الاسطاعت بودن مهر..... ۵۷
- مبحث دوم: تملیک مهر و نحوه‌ی محاسبه و ضمانت اجرای آن
- گفتار اول: ملکیت و انحلال مهر
- استقرار مهر..... ۵۹
- نزدیکی..... ۵۹
- موت..... ۶۰
- ارتداد..... ۶۱
- انحلال ملکیت مهر..... ۶۱
- گفتار دوم: مطالبه‌ی مهر
- اختلاف زوجین نسبت به مهر..... ۶۴
- حق تقدم مهر نسبت به سایر دیون..... ۶۵
- طرق وصول مهریه..... ۶۷
- گفتار سوم: محاسبه‌ی مهریه به نرخ روز..... ۶۸

۶۸	نظریه‌ی عدم تعدیل مهریه.....
۶۹	نظریه‌ی مصالحه.....
۷۰	تعدیل مهریه و محاسبه به نرخ روز.....
	گفتار چهارم: ضمان مهر
۷۳	حق حبس.....
۷۴	کیفیت حق حبس.....
۷۵	تمکین و حق حبس.....
۷۶	سقوط حق حبس.....
۷۶	وضعیت حق امتناع در فروض نزدیکی با اجبار، مهر اقساطی و عسر شوهر.....
۷۷	حق حبس شوهر.....
۷۸	حق حبس و مهریه‌ی سنگین.....
۷۹	تلف و معیوب شدن مهر.....
۸۱	بررسی وضعیت مهر در فسخ نکاح.....
	فصل سوم: بررسی وضعیت مهریه‌های سنگین با استفاده از قواعد فقهیه
	مبحث اول: تعیین مقدار در مهریه
۸۴	گفتار اول: مقدار مهریه در آیات و روایات.....
۸۴	مقدار مهریه در آیات.....
۸۷	مقدار مهریه در روایات.....
	گفتار دوم: مقدار مهریه در آراء فقهاء و حقوق‌دانان
۸۹	مقدار مهریه در آراء فقهاء.....
۹۰	ادله‌ی جواز تحدید مهریه.....
۹۱	میزان مهریه از نظر حقوقی.....
	مبحث دوم: بررسی بطلان مهر با استناد به قاعده‌ی «بطلان کلّ العقد بتعذر الوفاء بمضمونه» و قاعده‌ی «المؤمنون عند شروطهم»
۹۴	گفتار اول: بررسی قاعده‌ی «بطلان کلّ العقد بتعذر الوفاء بمضمونه» در مورد مهریه.....
۹۵	مفهوم قاعده‌ی «بطلان کلّ العقد بتعذر الوفاء».....
۹۵	مفهوم بطلان.....
۹۶	منظور از تسلیم در باب مقدورالتسلیم بودن مورد معامله.....
۹۷	اشترای قدرت بر تسلیم.....

- ۹۸..... قدرت بر تسلیم از خصوصیات مهریه است یا از خصوصیات متعهد به آن.....
- ۱۰۰..... اشتراط قدرت یا علم به قدرت بر تسلیم.....
- ۱۰۱..... بررسی تردید در وجود قدرت بر تسلیم.....
- ۱۰۲..... فقدان مطلق یا نسبی قدرت.....
- ۱۰۳..... بررسی شخصی یا نوعی بودن قدرت بر تسلیم.....
- ۱۰۶..... شرایط ناتوانی تسلیم در بطلان معامله.....
- گفتار دوم: بررسی ادله‌ی اعتبار قاعده‌ی «بطلان عقد بتعدّر الوفاء بمضمونه»
- ۱۰۷..... لزوم غرر در صورت غیر مقدورالتسلیم بودن مبیع.....
- ۱۰۸..... نحوه‌ی استدلال فقهاء به حدیث غرر.....
- ۱۱۰..... بررسی جریان غرر در توافق مربوط به مهر.....
- ۱۱۲..... جریان تقابل ملکه و عدم در معامله.....
- ۱۱۳..... سیره عقلاء.....
- ۱۱۴..... گفتار سوم: بررسی بطلان مهریه با استناد به قاعده‌ی «المؤمنون عند شروطهم».....
- ۱۱۶..... گفتار چهارم: بررسی تأثیر بطلان مهر در عقد نکاح.....
- ۱۱۶..... ارتباط بین مهر و عقد نکاح.....
- نقش مهر در عقد نکاح
- ۱۱۷..... مهر در نکاح دائم.....
- ۱۱۸..... مهر در نکاح منقطع.....
- ۱۱۸..... شرط عدم مهر در نکاح.....
- ۱۲۰..... نتیجه‌گیری.....
- ۱۲۲..... منابع.....

« وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ »

یکی از آیات لطف الهی آن است که برای شما از جنس خودتان جفتی آفرید تا به ایشان آرامش یابید و با هم انس گیرید و میان شما رأفت و مهربانی نهاد، در این عبرت‌هایی است برای مردمی که تفکر می‌کنند. (سوره روم آیه ۲۱)

تشکیل زندگی مشترک زن و مرد ریشه در حکمت خالق هستی دارد، نکاح همسران برای آرامش، مهربانی، رشد و تعالی است و سر منشأ آن صداقت در گفتار و رفتار از ابتدا تا انتهاست. ازدواج بنیادی نیست که کسی در تفکر سود و زیان مادی آن باشد، اما با اولین بحران در روابط زوجین، حقوق مالی به شدت در جایگاه تنازع اصلی قرار می‌گیرد و چنانچه روابط مالی همسران، از ابتدا با درایت تنظیم نشده باشد، مشکلات عدیده‌ای را به بار می‌آورد. در این گزیده سعی بر آن است که مباحث دقیقی از روابط مالی زوجین بویژه مهریه مطرح شود و خصوص مهریه‌های سنگین مورد بررسی قرار گیرد که مورد ابتلای امروز جامعه محسوب می‌شود، تا دو طرف نسبت به حق و تکلیفی که در این باره به عهده دارند اطلاع لازم را کسب نمایند تا در ایجاد تعهدات خود شیوه‌های صحیحی اتخاذ کنند و همچنین با انتخاب طرق اصولی، حقوق متصور خویش را مطالبه کنند.

لذا این تحقیق شامل سه فصل می‌باشد که در فصل اول سؤالات اصلی و فرعی و انگیزه‌ی تحقیق، تعریف واژگان کاربردی در تحقیق و کلیاتی درباره‌ی مهریه، مورد مطالعه قرار گرفته است. فصل دوم به بحث و بررسی درباره‌ی موضوع مهر، ویژه‌گیهای آن، اقسام مهریه و نحوه‌ی محاسبه‌ی آن و مسائلی از این قبیل می‌پردازد.

در فصل سوم که محور اصلی این تحقیق را شامل می‌شود به بحث درباره‌ی مقدار مهریه، شرط قدرت بر تسلیم در مهریه و بررسی وضعیت مهریه‌های سنگین با استناد به قواعد فقهیه می‌پردازیم.

بیان مسئله:

به موجب عقد نکاح، حقوق و وظایفی بین زن و شوهر ایجاد می‌شود که هر یک ملزم به رعایت آن حقوق و انجام تکالیف مخصوص به خود می‌باشد. از حقوقی که بواسطه ازدواج برای زن ایجاد می‌شود مهریه است. مهریه حق زن می‌باشد که به تبع عقد ازدواج مرد ملزم به پرداخت آن به همسرش می‌باشد و در دین اسلام نیز نسبت به پرداخت آن سفارشهای زیادی شده و آیات و روایات فراوانی آمده که مرد باید آن را پرداخت کند. از طرفی امروزه مهریه از جایگاه اصلی خود فاصله گرفته است و به یکی از مسائل اختلاف بر انگیز و گاه لاینحل در عقد نکاح تبدیل شده است، که گاهی عدم توافق بر مهرسبب می‌شود که عقد ازدواج صورت نگیرد. گاهی نیز زوج ناچاراً مهریه‌ی سنگین را قبول می‌کند، در حالی که توان پرداخت آن را ندارد. انگیزه‌های متفاوتی می‌تواند در تعیین مهریه‌های سنگین دخیل باشد. چشم هم چشمی یا عدم آگاهی مردم از جایگاه مهریه مثل اینکه بعضی مهریه را نشان دهنده‌ی ارزش و جایگاه زن می‌دانند و هر کسی که مهریه‌اش زیاد باشد جایگاه والاتری دارد و یا اینکه زوج به هوای اینکه مهریه را کی داده کی گرفته پذیرای مهریه سنگین و نامعقول می‌شود. حال به هر دلیل که مهریه‌ی سنگین خارج از توان تعیین شود، قانون مرد را ملزم به پرداخت آن می‌کند. و چون مرد توان پرداخت چنین مهریه‌ای را ندارد بویژه اگر عندالمطالبه باشد، راهی زندان شده و زن نیز به حق قانونی و شرعی خود نمی‌رسد. و این موضوع مشکلات زیادی را در جامعه بوجود آورده است. ما در این تحقیق بر آنیم که جایگاه واقعی مهر را تبیین کنیم و شرایط مهر و شخصی که متعهد مهریه است را بسنجیم و وضعیت مهریه سنگین را مورد ارزیابی قرار داده و تأثیر آن در صحت و یا بطلان عقد نکاح را بیان کنیم. چنین مسأله‌ای تنها در سایه‌ی تمسک جستن به آیات و روایات و بهره گرفتن از آراء فقهای شیعه و در رأس آنها امام خمینی (ره) می‌تواند مورد بررسی قرار گیرد تا شاید بتوانیم گامی در جهت حل بحران مهریه‌ی سنگین برداشته باشیم.

ضرورت و اهمیت پژوهش:

مهریه به منظور اهمیت عقد ازدواج، اکرام و احترام به شخصیت زن و نشانه‌ی حسن نیت و صداقت مرد برای ازدواج و زمینه‌ای برای دوام زندگی زناشویی است نه بهای زن. این در حالی است که امروزه

مهریه به عنوان یکی از معضلات اجتماعی شناخته شده که وسیله‌ای برای رسیدن به مقاصد مالی و پولدار شدن افراد سود جو می‌باشد و در برخی موارد باعث متزلزل شدن زندگی زناشویی و تحقق طلاق‌های زود هنگام شده، وگاهی نیز سد راه ازدواج می‌باشد. این مسائل وقتی دست به دست هم می‌دهند عامل اساسی فساد اخلاقی و اجتماعی به شمار می‌آیند. در حال حاضر با توجه به ملی شدن مهریه و تصویب آن از سوی مجلس شورای اسلامی این موضوع از اهمیت ویژه‌ای برخوردار می‌باشد.

پرسش اصلی:

عقد ازدواجی که بر مهریه‌های سنگین - خارج از توان پرداخت زوج در حالیکه عندالمطالبه هستند - واقع می‌شوند چه حکمی دارند؟

پرسش‌های فرعی:

۱- با عنایت به مصوبه‌ی مجلس مبنی بر ملی شدن نرخ مهریه مسأله‌ی فوق چه حکمی خواهد داشت؟

۲- تأثیر نرخ تورم در محاسبه‌ی مهریه چگونه است نظر امام خمینی(ره) در این باره چیست؟

فرضیه‌ی اصلی:

نظر مشهور فقهاء بر این است که یکی از شرایط صحت معاملات مقدر و التسلیم بودن مورد معامله می‌باشد که اگر معامله‌ای فاقد این شرط باشد آن معامله باطل می‌شود حال مورد معامله مهریه می‌باشد، که اگر مقدار آن به اندازه‌ای باشد که زوج توان پرداخت آن را نداشته باشد به علت غیر مقدر و التسلیم بودن، مهریه (مهر المسمی) باطل شده و مهر المثل جایگزین آن می‌شود. و این بطلان هیچ تأثیری در بطلان نکاح ندارد.

فرضیه‌ی رقیب:

مدعا این است: در صورتی که مقدار مهریه زیاد باشد به علت عسر زوج، وقتی مهر باطل شد فرض را بر این می‌گیرد که دیگر مهری به زن تعلق نگیرد و یا وقتی مهریه باطل شد بطلان آن سبب بطلان نکاح نیز گردد. زیرا همانطور که مهریه به نکاح وابسته می‌باشد و به خاطر عقد نکاح وجود پیدا می‌کند. شاید بعید نباشد که نکاح نیز از وجود یا عدم وجود مهریه متأثر گردد و بطلان آن سبب بطلان نکاح گردد. که صحت و سقم این فرض در این تحقیق مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

پیشینه‌ی پژوهش موضوع و جنبه‌های جدید این پژوهش:

فقهاء به دلیل وابستگی بحث مهریه به نکاح در باب نکاح به مسأله مهریه پرداخته‌اند. و علاوه بر این صاحب نظران و حقوق‌دانان در کتب، مقالات و پایان‌نامه‌های مختلف، از جمله: بررسی اجمالی مهریه از فائزه عظیم‌زاده اردبیلی، مهریه و تعدیل آن از ابراهیم پولادی، مهریه و اهمیت حقوقی آن از محمد اسحاق حبیبی و مقاله‌ی بررسی اعتبار مهریه‌های سنگین نوشته محمد علی سعیدی و باز شناسی قواعد حقوقی و اخلاقی حاکم بر مقدار مهریه نوشته‌ی امان الله علیمردانی و همچنین پایان‌نامه‌ی آقای محمدرضا اصلانی با عنوان ماهیت مهریه، مهریه را مورد بحث و بررسی قرار داده‌اند.

در این تحقیق سعی بر این است که مهریه به عنوان یکی از شرایط لازم در امر ازدواج و مؤثر در زندگی زناشویی به دقت مورد بررسی قرار داده شود، خصوصاً در این تحقیق تلاش نگارنده این است که به بررسی مهریه‌های سنگین توجه ویژه‌ای داشته باشد تا جایگاه واقعی مهریه به وضوح مشخص شود. و انگیزه‌های واهی و بی اساس در تعیین مهریه‌های سنگین کم‌رنگ شوند.

روش پژوهش:

نوع این پژوهش به صورت توصیفی، تحلیلی می‌باشد. روش تحقیق و گردآوری داده‌ها به صورت کتابخانه‌ای بوده است و اطلاعات مورد نیاز از طریق فیش برداری گردآوری شده است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها:

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها ابتدا به صورت توصیفی و سپس به صورت استدلالی و گاه مقایسه‌ای است.

قلمرو پژوهش:

تحقیق پیش رو به بررسی مسئله‌ی مهریه‌ی غیر مقدور التسلیم در فقه امامیه و حقوق اسلامی می‌پردازد.

سازماندهی پژوهش:

این پایان‌نامه در سه فصل تدوین شده است که هر فصل، مشتمل بر چند مبحث و گفتار می‌باشد.

فصل اول: کلیات و تعاریف

مبحث اول: مقدمات

گفتار اول: واژه شناسی

گفتار دوم: فلسفه‌ی مهریه و ماهیت آن

گفتار سوم: سیر مهریه در طول تاریخ و ادیان

مبحث دوم: ضرورت وجود مهریه

گفتار اول: ادله وجوب مهر

گفتار دوم: مالکیت زن نسبت به مهر

مبحث اول: مقدمات

گفتار اول: واژه شناسی

مهر

الف- معنای لغوی مهر

مشهور لغویون، مهر را « صداق » ترجمه کرده‌اند. « المَهْرُ »: یعنی صداق، جهیزیه.^۱ مهر، دلالت بر اجر و پاداش چیزی دارد. مهر زن، اجر و پاداش او است.^۲ « مهر »، یعنی صداق و جمع آن « مهور » است.^۳ مهر: المیم، الهاء، الراء، دو ریشه دارد که یکی بر اجر و مزد در چیز خاصی دلالت دارد. و ریشه‌ی دیگر به عضوی در حیوان گفته می‌شود.^۴ در فارسی آن را کابین گویند.^۵ مهر یعنی کابین و آن نقد و جنسی است که در وقت نکاح بر ذمه‌ی مرد مقرر کنند. جمع آن مهور و مهره، مالی که بواسطه وطی غیرزنائی به عقد نکاح بر عهده مرد قرار می‌گیرد. دست پیمان، بضع صداق، شیربها.^۶

ب- معنای اصطلاحی مهر

اصطلاح فقهی

مهر آن چیزی است که زوجین بر سر آن توافق می‌کنند.^۷ «و در اصطلاح فقهی عبارت از هر چیزی است که دارای قیمت باشد؛ اعم از طلا و نقره و مستقلات و ملک و هر کاری که مستحق مزد باشد مثل فن و هنر و صنعت که می‌تواند مهر قرار گیرد. همچنین آموزش قرآن و آداب عبادات و مسائل دینی هم می‌تواند عوض مهر قرار گیرد.»^۸ به عبارت دیگر « هر چیزی که ملکیتش صحیح باشد عین باشد یا منفعت می‌تواند عوض مهر قرار گیرد. حتی اگر تعلیم صنعت یا علم غیر واجب از حکم و آداب یا

۱. صاحب بن عباد، اسماعیل بن عباد، المحيط فی اللغة، ج ۳، ص ۴۸۵

۲. ابوالحسین، احمد بن فارس بن زکریا، معجم مقائیس اللغة، ج ۵، ص ۲۸۱

۳. ابن منظور، جمال الدین محمد بن مکرم، لسان العرب، ج ۵، ص ۱۸۴

۴. احمد بن فارس بن زکریا، معجم مقائیس اللغة، ج ۵، ص ۲۸۱

۵. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، ج ۳۱، ص ۱۵۸

۶. همان، ص ۱۹۳۳۵

۷. طوسی، ابوجعفر، محمد بن حسن، النهایه فی مجرد الفقه و الفتاوی، ج ۲، ص ۴۶۸

۸. بغدادی، محمد بن محمد بن نعمان عکبری، المقننه، ص ۵۰۸